

that their super-active "surgical" effects would not destroy the vitality of this extremely solid and soft body, which is the language. The author of the study assumes that the dynamic processes activation in the language system at the beginning of the 21st century and the contradiction of its units norming criteria in the near future will encourage the researchers to seek new methodologies and other approaches that are likely to be interdisciplinary. To avoid any excesses both in the axiological aspect and the extremes on dogmatic rules, obviously the normative activities in the linguistics field should be done by linguists with the participation of related scientific fields specialists, as well as the representatives of the intellectual intelligentsia.

Keywords: language norm, prescriptive norm, social norm, codification, language system dynamics, norm-setting activities.

Матеріал надійшов 30.11.2015

УДК 81'373.21(477)

Лучик В. В.

ЕТНОКУЛЬТУРНІ КОНОТАЦІЇ В ТОПОНІМІЇ УКРАЇНИ

У складі топонімів України значну частину становлять давні назви, які за час свого функціонування, крім обов'язкового номінативного значення, часто набували і продовжують набувати додаткових конотацій, зокрема етнокультурних. Такі конотації характерні як для питомих, так і для інішомовних географічних назв, які, крім спільних, відбивають і специфічні для різних народів та етносів риси матеріальної та духовної культури.

Ключові слова: топоніми, етнокультурний, конотація, етимологія, географічні назви, конотативне значення, апелятив.

Як відомо, власні назви відрізняються від загальних насамперед специфікою своєї семантики, яка не має понятійного (узагальнювального) вираження. Значення онімів практично зводиться до основної інформації про той об'єкт, який вони називають. У цьому полягає їхня номінативна функція і цим зазвичай обмежується семантична структура власних назв. Але, як і загальні назви, вони здатні розвивати додаткову семантику, зокрема набувати конотативних значень, які нашаровуються на номінативну функцію. «Семантичні конотації створюють асоціативно-образне, символічне, культурно-історичне тло слова, виражаючи національну специфіку мови» [26, с. 279], тому майже всі вони є виразниками етнокультурних традицій, звичаїв,

вірувань тощо. Це положення ілюструють 11 показових власних географічних назв з відповідними конотаціями, пояснення яких ґрунтується на статтях авторського «Етимологічного словника топонімів України» [15], за яким подано використані в статті умовні скорочення.

Баба – річки: 1) л. Великого Бурлука л. Сіверськ. Дінця л. Дону (1863); *Бабина Долина* (1787); пор. нп *Баба* у бас. річки; 2) п. Десни л. Дніпра; *Баба́*; с. *Баба* при р. *Бабкѣ* (XVIII ст.); 3) п. Здвижу п. Тетерева п. Дніпра; 4) пр. Гірського Тікичу п. Тікичу п. Синюхи л. Пд. Бугу, *Baba* (1893); нп *Baba Źaszkowska ruda* (1596) [23, с. 25]; гірські утворення на Івано-Франківщині: 1) вершина г. Страгори в Надвірн. р-ні; 2) двоверха гора в Косів. р-ні; *Смерекова Баба*,

Баба-Жбир; 3) камінь-скеля в Тлумац. р-ні; 4) гора в Богородчан. р-ні; 5) гора в Рогатин. р-ні; *Baba* (1884); 6) група скель на г. Палениці у Верховин. р-ні; *Baba* (1932), а також складені ороніми з компонентом *Баба* та у формі мн. *Бабі* [3, с. 13–15]. Топоніми утворено диференційовано (залежно від локальних ознак і характеру географічного об'єкта) шляхом онімізації індоєвропейського за походженням апелятива *ба́ба*, який розвинув різні культові та географічні значення: 1) жін. божество в язичників, яке уособлювало всю земну природу; богиня життя, родючості, здоров'я; культове святилище серед боліт, лісів, на горі, де йому поклонялися [20, с. 163, 168]; 2) ідол; груба скульптура з каменю, створена давньою людиною на розлогих просторах Євразії; 3) трясовина, грузьке місце на болоті [17, с. 62]; 4) кругла грудка глини [2, с. 213–214]. В основі таких значень загальноєвропейські, і не лише (пор. друге значення апелятива *ба́ба*, а також назву мису *Баба* в Туреччині [18, с. 37]), поганські уявлення про душі або перевтілення померлих предків-покровителів по жіночій лінії [13, с. 92–95], які розвивалися від обожнювання в часи розквіту язичницького культу предків до негативного сприйняття з розвитком християнства. Вихідними значеннями твірного *ба́ба* можуть бути два: 1) стара жінка (< псл. **baba* < і.е. **bābā* або **bhābhā* – давнє слово з дитячого мовлення, утворене повторенням того самого складу, як і в інших словах подібного типу); 2) предмети кулястої форми, назва яких зводиться до гіпотетичної основи псл. **bab-* «надуватися, розбухати, бути кулястим» [9, т. 1, с. 102–103]; пор. ороніми *Ба́ба-Лудо́ва*, *Baba-Ludowa* (1880) у Верховин. р-ні Івано-Франків. обл. з опорним ГТ *ба́ба* в основі та означенням, похідним від діал. *лудова* «безформна, незграба» [3, с. 14].

Ба́кота – 1) річка, л. Дністра; 2) затоплене село на ній, Кам'янець-Подільськ. р-н Хмельниц. обл.; д.рус. *город(ок)ъ*, замок *Бакота* (1240), *Бокота* (1418), «на *Букуту*» (б. д.), *Бокуть* (XVI ст.), *Бакут* (кін. XVII ст.), *Бекота*, *Бекот* (1332), *Vokota* (1351) [23, с. 31; 8, с. 18]. Назва етимологічно не ясна. Досить імовірними видаються пд.-зх. зв'язки топоніма, який міг виникнути на межі старої та н. е. в слов.-іллір. або слов.-кельт. мовному середовищі за відношенням до культової тварини – бика з відповідним фонетичним оформленням назви; пор. хорв. прізви. *Vakota*, *Vakotić*, яке пов'язують із серб. бак «бик, бугай», русин. *Vakoty*, закарп. *Бокотей* з основою антропоніма *Бака*, угор. *Вока* [30, с. 79], що містять індоєвропейський за походженням суф. *-at-* / *-ot-* у збірному значенні, який

був продуктивним в іллір. і кельт. мовах [10, с. 125–127]. Можливо, культовим місцем поклоніння бикові та жертвопринесення були відомі ще з II тис. до н. е. спочатку як язичницькі, а з XI ст. як християнські сакральні печери у великій кам'яній скелі над Дністром, що нині є культурно-історичною пам'яткою державного значення – *Бакотський монастир*, вона ж *Бакотська долина*, де водилися бики і яка разом із с. *Ба́кота* виявилася затопленою протягом 1981–1987 рр. у зв'язку з будівництвом Дністровської ГЕС.

Бе́шка – річка, п. Інгульця п. Дніпра; *Бекша* (1850–1853), *Бьшка* (1891–1892), *Бешка* (1957), *Бешка* [23, с. 47]. Гідронім тюркського походження, виник складанням основ *bes*, *beš* «п'ять» і ГТ *kaja* «скеля» [12, с. 126] за ознакою «річка зі скелястими берегами». Числівник *bes* «п'ять» має сакральну семантику в мусульман, у топонімії яких він використовується в значенні «образна множинність, богом дана множинність»; пор. рел. *п'ять світів*, *п'ять класів*, *п'ять елементів буття*: *золото, дерево, вода, земля, вогонь*; рел. *п'ять видів членів тіла, створені богом* [7, с. 96–97], гідроніми *Бесташ*, *Беи-Байрак*, *Беитерек* та ін. [23, с. 47], пд.укр. ойконіми *П'ятихатки*, які утворено під культурно-історичним впливом тюркських народів. Українізація складеної назви *Беишка* через стадію **Беишка* відбулася, очевидно, в козацькому середовищі XVI–XVII ст. унаслідок аналогії до високопродуктивних у цей період топонімів на *-к(а)* [16, с. 31–32].

Ведме́жа – балки (9), **Ведме́жий** – яри (3) [23, с. 84], **Ведме́же** – села (2) [27, с. 592]. Назви утворено внаслідок субстантивації та онімізації відповідних форм посесивного прикметника на **-jь*, **-ьjь* *ведме́жий* «стос. до *ведмідь*», узгоджених з граматичними ознаками співвідносних номенклатурних імен. Зафіксовані в загальнонаціональних словниках і довідниках топоніми свідчать про таку важливу для етимології особливість, як наявність первинних форм на зразок *Медвѣжья* (*Медвежья*), *Медвѣжій* (*Медвежий*) і функціонування абсолютної їх більшості в сх. частині України (перев. в бас. Сіверськ. Дінця) [23, с. 83–84], де в історичні часи ведмеді не водилися. Цей факт можна пояснити глибокою генетичною пам'яттю всіх слов'ян про тотемного для них звіра, що відбилося і в тих означеннях, які не завжди мали прямий стосунок до ведмедів; пор. фразеологізм *ведме́жий кут* «віддалене, глухе місце», *ведме́же вушко* «народна назва мучниці та інших рослин» тощо [25, т. 1, с. 316]. Така мотивація, очевидно, була основною в

сх.укр. топонімах, котрі мали або під російсько-мовним впливом продовжують зберігати в місцевому мовленні основу *Медвеж-*. Натомість мотивація прикарп. і закарп. назв потоків *Медвѣжа* (3), *Медвѣжий* (9) [23, с. 357], зх.поліс. мікротопонімів *Ведмѣжа*, *Ведмѣжа Грідка*, *Ведмѣже*, *Ведмѣжий*, *Ведмѣжі Ямі*, *Ведмежоліси* пов'язана з місцями, де водилися ведмеді, або з рослинами, які вони споживали [24, т. 1, с. 93–94].

Вовк – річки: 1) п. Пд. Бугу в Хмельниц. обл. (XIX ст.); *Волк* (1825), *Wolk*, *Wowk* (1893); пор. с. *Заволк* у бас. річки, нп *Вищі Вовківці*, *Нижчі Вовківці* (кол. *Нижчі Вовковинці* Хмельниц. р-ну та обл.) і р. *Вовчók* пр. *Вовка* [23, с. 113, 115]; 2) пр. Лімниці бас. Дністра (згадується поряд з р. *Нічва*, 1898) [23, с. 113]. Гідроніми являють собою давні утворення у формі **Vьlkъ* < псл. **vьlkъ* (< і.е. **ulka-os*), яке, крім основного значення «вовк», зберігало архаїчну семантику «той, що роздирає», «те, що відірване від основної частини; відгалуження», закріплену в співвідношенні і.е. **uel-* «рвати» або **uelk-* «тягти, волокати» [9, т. 1, с. 411]. Про таку актуальну для гідронімів семантику свідчить демінутив *вовчók* «пагін деревного кореня», «сережка на вербі», «зуб у коня, який заважає їді» та ін. [21, т. 1, с. 246], рос. діал. *волчок* «дикий пагін, паросток від кореня плодового дерева», *волчѐц* «загальна назва колючих бур'янів» [6, т. 1, с. 233], тобто таких, що здатні роздирати, розривати тіло, предмет або самі є відірваними від чогось; пор. кілька гідронімів і пов'язаних з ними ойконімів *Вовчók* [23, с. 115; 27, с. 602] на території поширення відповідного апелятива з географічним значенням «відгалуження, притока», в основі яких відбулося притаманне українській мові чергування в кінці закритих складів *-л- > -ў- > -в-*, а також гідроніми *Вóлок*, *Волóка* з іншим ступенем вокалізації та збереженим етимологічним *-л-* перед голосним. Імовірно є вплив назви хижого звіра *вовк* на номінацію річок, що було характерно для праслов'янської язичницької онімії на ранньому етапі розвитку індоєвропейських мов.

Жабіне Око – річка, п. Оржиці п. Сули л. Дніпра (1848); *Жабіно-Око* (1852), *Жабіна Ока* (1903); пор. ще *Жаб'яче Око* в бас. Дністра на Тернопільщині [23, с. 192, 193]. Гідронім виник унаслідок лексикалізації та онімізації словосполучення з опорним ГТ *око* «глибоке місце в річці, маленьке гірське озеро» [17, с. 411], укр. діал. *óко* «озеро», що функціонує в більшості слов'янських (< псл. **oko* «озеро») та деяких інших індоєвропейських мовах; пор. лит. *akis* «яма, ковбаня» [31, с. 188–189], *akas*

«ополонка», лтс. *aka* «колодязь», вірм. *акн* «джерело; початок струмка» [17, с. 411]. Це давня метафора, яка сформована у зв'язку з переходом соматизму в ГТ та приєднанням означення у формі посесиву на *-ин(е)* від назви земноводної тварини *жаба*. Топоніми (здебільшого гідроніми) з основами *Ок-* / *Оч-*, *Окн-* / *Вікн-*, які пов'язані з давніми народними віруваннями та образним осмисленням навколишнього світу, зокрема водних об'єктів, поширені в різних частинах світу [14, с. 146; 17, с. 410–411; 31, с. 188–189], тому що озера, інші водойми сприймалися в давнину як «очі землі». Щодо основи *Жаб-*, то вона продуктивна переважно в назвах невеликих об'єктів з прісною водою (пор. гідроніми *Жабіна*, *Жабинѐць*, *Жабій*, *Жабка*, *Жабник*, *Жабокрїк* та ін. [23, с. 192–193]) або в назвах боліт, полів, лісів тощо (пор. *Жаб'є*, *Жабка*, *Жаби*, *Жабіне*, *Жабокрїки*, *Жаб'янка*, *Жаб'яче* [24, т. 1, с. 246–247]), які безпосередньо або опосередковано пов'язані з назвою земноводної тварини.

Ліса горá – 1) вершина горбогірного пасма Гологори, біля с. Червоне Золочів. р-ну Львів. обл. [4, т. 2, с. 268]; 2) численні гори (45) в Івано-Франків. обл. [3, с. 209–210]. Ороніми виникли внаслідок онімізації словосполучення з опорним ГТ *горá* й означенням у формі прикметника *ліса* з географічною семантикою «позбавлена рослинності; гола (про землю, гори тощо)» [25, т. 4, с. 490]. Регулярність уживання твірного словосполучення спричинилася до його лексикалізації на апелятивному рівні й функціонування як складеного ГТ: пор. народний ГТ на Кіровоградщині *ліса горá* «горб без рослинності», похідні від нього композити *лисogір* «горб без рослинності», *лисogір'я* «горб, підвищення без рослинності», *лисogорá* «гора без рослинності» та синонімічне вживання означення цього словосполучення *ліса* «місце в полі, де нічого не росте», «горб без рослинності» [5, с. 110–111]. Відповідні терміни й топоніми поширені в різних слов'янських мовах [17, с. 353; 11, с. 127–128; 33, т. 6, с. 414], що свідчить про праслов'янські витоки переносного географічного значення прикметника *лісий* (< псл. **lyszь* «лисий; без волосся, з білою плямою» [9, т. 3, с. 241], який у поєднанні з назвами географічних об'єктів (найчастіше гір) називав місця, де колись були язичницькі святилища, а згодом (з прийняттям християнства) – поганські місця, де відбуваються збори відьом, чортів та іншої нечистої сили; пор. поєднання географічної та міфологічної ознак у поясненні назви вул. *Ліса* в с. Соснина на Волині – «де не селяться жителі і не ростуть дерева» [24, т. 2, с. 17],

негативно-міфологічну семантику в бойк. *лісе молоко* «прокисле молоко» [19, т. 1, с. 410].

Молочна – річки (3) в бас. р. Росі п. Дніпра, балка, л. Кільчені п. Самари л. Дніпра, оз. *Молочне* в Запоріж. обл., у Сосниц. р-ні Чернігів. обл. [23, с. 373]. Гідроніми виявляють паралелі в різних слов'янських мовах, основу яких пов'язують з псл. **molk- / *molka* «грузьке місце на лузі, в болоті» [31, с. 172], що характеризувало воду як мутну, непрозору [8, с. 89] і мало стерту метафоричну семантику, відбиту в сх.слов. фольклорі *молочні ріки, молочні води* [10, с. 48]; пор. варіант гідроніма *Молочные воды*, що стосувався водночас річки й озера на узбережжі Азовського моря [23, с. 373]. З огляду на фіксацію паралельної назви азовської річки як *Сют* (XVII ст.), *Сутънь* (1103), *Сутень* (1103), *Сутинь* (1497), *Сут-Су* (1784) [23, с. 373], основа якого походить від тюрк. *söt / sūt* «молоко», припускають можливість калькування пд.-сх. гідроніма *Молочна* з тюрк. назви [8, с. 150; 10, с. 47–48].

Здавалося б, що така етимологія є вичерпною, але додаткові ареальні, культурно-історичні та етнолінгвальні пошуки, зумовлені ймовірними зв'язками зазначених гідронімів з пд.-сх. джерелами, дозволяють зробити припущення про можливе східнослов'янське калькування (принаймні для водних об'єктів українського степу) відповідної тюркської або індоіранської назви. Ідеться про те, що зазначена основа в тюркському фольклорі та в індійській міфології входить до опозиції *молоко* «чистий» і *кров* «нечистий», у зв'язку з чим саме перша ознака «чистий, прозорий» (про воду) на момент номінації річки та озера в басейні Азовського моря могла відбитися в зафіксованому ще літописами *Сутень*, що відповідає «гідронімній типології великих азіатських регіонів» [10, с. 48].

Піп-Іван – 1) найвища вершина (1936 м) Мармароськ. масиву на кордоні України (Закарпат. обл.) і Румунії [ГЕУ 3, с. 41]; *Мармароський Піп-Іван* [3, с. 287]; 2) гора (2028,5 м), сс. Дземброня, Зелена Верховин. р-ну Івано-Франків. обл.; *Піп Іван* (1899), *Рор Іван* (1932), *Роріван* (1950), *Піп-Іван* (1998), *Попіван* (2003), *Чорна Гора, Чорногора*; 3) *Рахівський Піп-Іван*, Рахів. р-н Закарпат. обл. [3, с. 287]. Ороніми у формі *Піп-Іван* не мають переконливого етимологічного пояснення. Ці назви одних з найвищих в Україні гір фіксуються досить пізно і без таких варіантів, які б давали формальні підстави вбачати їхнє походження поза зв'язком з апелятивом *nip* у діалектному значенні «триніжка, стовп; кладка з 5–7 снопів жита чи пшениці» [22, с. 423] (пор. *поставити на попа*

або літ. «священик» та чол. іменем *Іván*. Сполучення зазначених слів відбулося чи то за зовнішньою подібністю об'єктів до копиці снопів у формі кладки-попа, чи то за сакральними мотивами християнського антропоніма; пор. поширені в Криму топоніми грецького походження *Ай-Андрі*, букв. «св. Андрій», *Ай-Ван*, *Ай-Ян*, букв. «св. Іван», *Ай-Тодор*, букв. «св. Теодор» [1, с. 41], які виникали у зв'язку із спорудженням на відповідних об'єктах церков або монастирів на честь християнських святих. Водночас найвищі гори Українських Карпат на межі з Румунією не могли не мати давніших дослов'янських власних назв, з-поміж яких, можливо, була така, що трансформована українцями в сучасну *Піп-Іван*. До ймовірно втрачених твірних оронімів волоського (сх.ром.) походження належить поширений у Румунії топонім *Popina* з основою апелятива *popină* «вершина, вища від інших підвищень в одній місцевості; горган нерівний» [32, с. 528], який міг зазнати народноетимологічного перетворення в україномовному середовищі на структурно близьке *Піп-Іван*, місц. *Попіван*, написання якого разом у такому разі є не випадковим. Така етимологія підтверджується ще й тим, що названі оронімом *Піп-Іван*, місц. *Попіван*, гори є найвищими з-поміж суміжних, на що вказує твірний ГТ.

Паралельна назва прикарпатської гори *Чорна Гора, Чорногора* має прозору етимологію, пов'язану з відповідним кольором вершини та супровідним уявленням слов'ян про чорне як «нечисте, темне, зле», що має язичницькі витоки.

Попадя – 1) гірська вершина в Привододільних (Внутрішніх) Горганах, на межі Івано-Франків. і Закарпат. обл. [4, т. 3, с. 70]; *Велика Попадя, Popadia* (1881), *Popadia Wielka* (1886); 2) гора, с. Буркут Верховин. р-ну Івано-Франків. обл.; *Попадя* (1863), *Popadia* (1887), *Popadja* (1933), *Popadia albo Popadia Ewdokia* (2006), *Попадя Євдокія* [3, с. 303]. Ороніми виникли внаслідок онімізації ГТ *popadja*, рос. *popadья* «глибокий яр зі звислими стінами» [17, с. 454], з якого впливає ознака «висока скеля, гора зі звислими стінами», мотивована префіксальним дієсл. *popádати* з основою *nádати* «звисати, спадати; опускатися круто, уступами», «текти, спадати зверху вниз (про воду потоку, річки і т. ін.)» [25, т. 6, с. 11]; пор. рос. *popád, попадом* [6, т. 3, с. 297], назви суміжних з горами потоків та р. *Попадя* л. Сули л. Дніпра на Сумщині [23, с. 438], які могли постати безпосередньо від ГТ за ознакою «падаюча зверху вниз вода», луг *Попадинá* [29, с. 227], поле *Попадя* на Волині [24, т. 2, с. 246], аналогічної словотвірної

структури ГТ *pónác* (пор. *Попáсна*), *постіл(ка)* (пор. *Постіл*) та ін. Формальний збіг ГТ *попадя*, *попадья* і похідних топонімів з апелятивом грецького походження *попадья* «дружина попа» [9, т. 4, с. 515] спричинився до розвитку конотативного значення під впливом панівної народної етимології та численних переказів про зв'язок відповідних оронімів і гідронімів з попом та його дружиною; пор. варіант назви г. *Попадья Євдокія* [3, с. 303–305], хоча словотвірних засобів для вираження посесивності або релятивності *Попадья* не містить, на відміну від оронімів типу *Попів*, *Попова* [3, с. 305–306]. Паралельні складені назви гір із цим компонентом постали синтаксичним способом з метою протиставлення омонімічних суміжних оронімів; пор. сусідню з *Великою Попадею* гору *Малá Попадья* [3, с. 227].

Світязь – озеро карстового походження в групі Шацьких озер, Любомл. р-н Волин. обл.; *Світязьке озеро* [4, т. 3, с. 169]; літ. *Світязь*, місц. *Светязь*, *Светязь*, *Switasz* (1890); пор. с. *Swithasch*, «...w Switazu yest yeziego wielkie...» (1564) [31, с. 283], р. *Світязь*, яка впадає в оз. *Світязь* [23, с. 492]. З огляду на поширення топооснови переважно на Українському Поліссі та в Білорусі, а також на нехарактерний для слов'янських мов суф. *-езь / -язь* (< герм. *-ing*) гідронім ще з часів О. Соболевського пояснюють як германізм або балтизм

у зв'язку з д.ісл. *Hvítung* – назвою озера й річки, похідною від *hvitr* «білий» [28, т. 3, с. 582], що могло мати і конотативну семантику «світлий, чистий, добрий». Виходячи з того, що суф. *-язь* трапляється як непродуктивний у власне слов'янських утвореннях (пор. *колóдязь*, *рétязь* «ланцюг, ланцюжок», гідроніми *Люб'язь*, *Витязь*) і що в слов'янській гідронімії продуктивними є основи на зразок *Свит-*, *Вит-* (рр. *Світенька*, рос. *Свитец*, *Свитка*, *Витязь*, *Витка*, блр. *Вуть*, *Вутьба*, *Витва*, оз. *Свито*, пол. *Witka*, *Witna*, *Witnica*, оз. *Witne* та ін.), В. Шульгач доводить праслов'янське походження лімноніма *Свитязь* < псл. **Sъvitezь* < **sъvitezь* «об'єкт кривої, зігнутої, опуклої форми» < **sъvit-* «звитий, звивистий, кривий» [31, с. 282–286] у гнізді **viti* «вити»; пор. *Свіча*.

Отже, топоніми України є цінним джерелом для реконструкції давніх етнокультурних конотацій, зумовлених відповідними уявленнями різних етносів про матеріальну й духовну культуру у відповідні періоди розвитку мови. Навіть незначний за обсягом проаналізований матеріал засвідчує наявність таких конотацій у питомих праслов'янських, східнослов'янських, українських та іншомовних тюркських, кельтських і східнороманських за походженням географічних назв на території України.

Список літератури

- Білецький А. О. Гідронімія Кримського півострова (Грецький шар) / А. О. Білецький // Питання гідрохіміки : матеріали III Респ. ономаст. (гідроніміної) наради. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 38–46.
- Вербич С. О. Ойконімія Хмельниччини (структурно-семантичний аналіз твірних основ). II / С. О. Вербич // Студії з ономастики та етимології. – К. : Довіра, 2009. – С. 14–21.
- Габорак М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини : словник-довідник / М. Габорак. – 2-ге вид., доп., уточн. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 500 с. : іл.
- Географічна енциклопедія України : в 3 т. / відп. ред. О. М. Маринич. – К. : УРЕ ім. М. П. Бажана, 1989–1993. – Т. 1–3.
- Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш ; відп. ред. В. В. Лучик. – Кіровоград : РВГПЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 1999. – 222 с.
- Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. И. Даль. – М. : Русский язык, 1981–1982. – Т. 1–4.
- Древнетюркский словарь. – Л. : Наука, 1979. – 679 с.
- Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / гол. ред. О. С. Стрижак. – К. : Наук. думка, 1985. – 253 с.
- Етимологічний словник української мови : в 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. – К. : Наук. думка, 1982–2012. – Т. 1–6.
- Железняк І. М. Рось і етнолінгвістичні процеси Середньодніпряньського Правобережжя / І. М. Железняк. – К. : Наук. думка, 1987. – 204 с.
- Займов Й. Местните имена в Панагюрско / Й. Займов. – София : БАН, 1977. – 200 с., карти.
- Карпенко О. П. Назви річок Нижньої Правобережної Наддніпрянщини / О. П. Карпенко. – К. : Наук. думка, 1989. – 190 с.
- Лукінова Т. Б. Лексика слов'янських мов як джерело вивчення культури давніх слов'ян / Т. Б. Лукінова // IX Міжнародний з'їзд славістів. Слов'янське мовознавство : доповіді. – К. : Наук. думка, 1983. – С. 87–115.
- Лучик В. В. Автохтонні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя / В. В. Лучик. – Кіровоград : Друкарня газети «Народне слово», 1996. – 235 с.
- Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України / В. В. Лучик ; відп. ред. В. Г. Скляренко. – К. : Академія, 2014. – 544 с.
- Лучик В. В. Іншомовні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя / В. В. Лучик. – Кіровоград : РВГПЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 1999. – 104 с.
- Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев. – М. : Мысль, 1984. – 653 с.
- Никонов В. А. Краткий топонимический словарь / В. А. Никонов. – М. : Мысль, 1966. – 509 с.
- Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. 1–2.
- Ономастика України першого тисячоліття нашої ери / відп. ред. І. М. Железняк. – К. : Наук. думка, 1992. – 274 с.
- Словарь української мови : в 4 т. / за ред. Б. Грінченка. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958–1959. – Т. 1–4.
- Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.

23. Словник гідронімів України. – К. : Наук. думка, 1979. – 780 с.
24. Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України : у 2 т. / упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2006–2007. – Т. 1–2.
25. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
26. Українська мова : енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – 3-тє вид. – К. : Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.
27. Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1972 року / упоряд. Д. О. Шелягін. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1973. – 815 с.
28. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд., стереотип. – М. : Прогресс, 1986–1987. – Т. 1–4.
29. Черепанова Е. А. Микротопонимия Черниговско-Сумского Полесья / Е. А. Черепанова. – Сумы : Изд-во СГПИ им. А. С. Макаренко, 1984. – 275 с.
30. Чучка П. Прізвища закарпатських українців : Історико-етимологічний словник / П. Чучка. – Львів : Світ, 2005. – 702 с.
31. Шульгач В. П. Гідронімія басейну Стиру / В. П. Шульгач. – К. : Наук. думка, 1993. – 143 с.
32. Iordan I. Toponimia românească / I. Iordan. – București : Editura ARPR, 1963. – 581 p.
33. Nazwy miejscowe Polski: Historia. Pochodzenie. Zmiany / pod. red. K. Rymuta. – Kraków : Wyd-wo Instytutu Języka Polskiego PAN, 1996–2007. – Т. 1–7.

V. Luchyk

ETHNOCULTURAL CONNOTATIONS IN UKRAINIAN TOPONYMY

Toponyms, as well as common names, can develop connotative meanings under the influence of beliefs of different ethnic groups, which intermingle with the nominative function of respective toponyms. This can be exemplified with 11 analyzed geographical names.

*Toponym **Bába** was derived from the Indo-European appellative *bába* that developed different cultural and geographical meanings.*

*Name **Bákota** could have been formed in Slavic-Illyrian or Slavic-Celtic language environment due to relation to the cultic animal, bull; compare Croatian surnames *Bakota*, *Bakotić* that are linked to Serbian *bak* “bull, ox”, *Rusyn Bakoty*, etc.*

*Hydronym **Béshka** was formed as a result of compounding of stems *bes*, *beš* “five” and geographical term *kaja* “rock”. Numeral *bes* has sacred semantics in the Muslim tradition meaning “figurative plurality”; compare Ukrainian oikonyms *Pyatykhátky* that were formed under the influence of Turkic people.*

*The functioning of the vast majority of toponyms with the stem **Vedmézh-** in Eastern Ukraine can be explained by the Slavs’ deep genetic memory of their totem animal; compare *vedmézhyi kut* “remote, solitary place”.*

*Hydronym **Vovk** retained its archaic semantics “someone who is tearing apart,” “something that is torn apart from the main part; side branch.” The influence of the name of a carnivorous animal *vovk* on the river nomination is highly probable, which was typical for pagan onyms.*

*Hydronym **Zhabýne Óko** is related to old beliefs and figurative word perception when lakes and other ponds were perceived as “the Earth’s eyes.”*

*Oronym **Lýsa horá** contains an attribute that names an area without vegetation, where pagan sanctuaries were formerly situated, and during the period of Christianity those were the pagan places where witches and other evil spirits gathered.*

*Steppe hydronym **Molóchna** may be an Eastern Slavic calque of an older Turkic or Indo-Iranian name *Suten* “whose stem belongs to the opposition *moloko* “clean” and *krov* “unclean” in the corresponding folklore.*

*Oronym **Pip-Iván** is apparently derived from the stem of Eastern Romance appellative *popinǎ* “summit” that could have been transformed in the Ukrainian-speaking ethnic environment into the structurally similar name *Pip-Iván*, local *Popivan*.*

*Oronym **Popadiá** appeared as a result of onymization of the geographical term *popadia* “deep steep-sided ravine,” whose formal coincidence with the appellative *popadiá* “priest’s wife” resulted in the development of a corresponding connotative meaning of the onym.*

*Hydronym **Svítiaz**’ is explained as a German or Baltic loan word due to its relation to Old Icelandic *Hvítung*, the name of the lake and river derived from *hvítir* “white”, which also carries the connotative semantics of “light, clean, good.”*

Keywords: toponyms, ethnocultural, connotation, etymology, geographical names, connotative meaning, appellative.

Матеріал надійшов 20.10.2015